

Геннадій Корольов (Київ)
Віталій Скальський (Київ)

Міжнародна наукова е-конференція «Союз Пілсудського – Петлюри з погляду століття»

Організований зусиллями Українсько-Польської комісії дослідження взаємин 1917–1921 рр., Інституту історії України НАНУ та Центру східноєвропейських студій Варшавського університету захід відбувся 21 квітня 2020 р. Науковий форум, проведений на платформі відеоконференцій Zoom, мав на меті обговорити актуальні дослідницькі й теоретичні проблеми союзу Пілсудського – Петлюри. Конференцію привітали директор Інституту історії України НАН України академік *Валерій Смолій*, керівник Центру східноєвропейських студій Варшавського університету *Ян Малицький*, голова Українського інституту національної пам'яті *Антон Дробович*, очільник Бюро історичних досліджень польського Інституту національної пам'яті професор *Влодзімеж Сулея*.

Зокрема *В.Смолій* відзначив історичну вагомість події сторічної давності, яка вимагає уважного і спокійного дослідження. Він також підкреслив, що над інтерпретацією українсько-польського альянсу завжди тяжітиме «галицький синдром». *Я.Малицький* висловився за важливість наукової та просвітницької популяризації союзу 1920 р. *А.Дробович* наголосив на аналізі його в контексті нинішньої гібридної агресії проти України. *В.Сулея* зазначив, що у квітні 1920 р. з'явився реальний шанс для розбудови потужних і дружніх українсько-польських відносин. Усі промовці відзначили актуальність нового осмислення обставин укладення Варшавського договору 1920 р., детального вивчення передумов і результатів українсько-польського військово-політичного альянсу. Загалом висловлювалося переконання, що дослідження історії двосторонніх відносин має спиратися на академічну ретельність, широке знання джерел, розуміння історичного контексту.

У першій сесії було заслухано доповідь *Яна Яцека Бруського* (Ягеллонський університет) «Союз з Україною в концепціях Юзефа Пілсудського». Краківський історик зазначив, що Україна перебувала у центрі уваги лідера Польської держави досить недовго – близько двох років. При цьому для нього це питання було безпосередньо пов'язане з вирішенням російської проблеми у широкому вимірі. Доповідач резюмував, що Ю.Пілсудський був прихильником існування сильної й незалежної Української республіки, розглядаючи її як ключ до створення «сфери безпеки» для Польщі. Поза тим, в уявленнях польського лідера відносно України треба також відзначити сильний «елемент патерналізму, що не мав на меті поневолення українсько-сусіда». У дискусії над доповіддю *Я.Я.Бруського* взяли участь *Оля Гнатюк* (Національний університет «Києво-Могилянська академія»), *Варшавський університет*) і *Валентина Піскун* (Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського НАН України). Зокрема польська дослідниця порушила важливе питання про те, чи у візії Ю.Пілсудського (та й польських еліт загалом) ішлося передусім про рівноправне партнерство, а чи про розуміння України як буферної держави? *В.Піскун* продовжила розвивати цю тезу, висловивши думку, що для Ю.Пілсудського інтереси Польщі (зі зрозумілих причин) мали більшу вагу, а тому він розглядав відносини з Україною доволі прагматично. Окреме місце дискусіоні присвятили проблемі Східної Галичини з ідеологічної та економічної перспектив.

У наступній сесії було заслухано доповідь *Владислава Верстюка* (Інститут історії України НАН України), присвячену Варшавському договору 1920 р. та міжнародним аспектам української державності. Фахівець звернув увагу на те, яке місце цей акт зайняв в історії, як держави-переможниці ігнорували українську справу та чому український провід на чолі з С.Петлюрою знайшов у відродженій Польщі союзника в боротьбі за національну

державність. У цьому контексті В.Верстюк сформулював до кінця не вирішене вітчизняною історіографією наукове питання про те, чому Україні не вдалося втримати державність у той час. Він наголосив, що країни-переможниці, які освячували в Парижі новий світовий порядок, досить скептично дивилися на Україну, перебували в полоні російських стереотипів щодо неї. Саме тому Варшавський договір викликав неприхильну міжнародну реакцію, водночас не ставши національним консолідуючим чинником ані в Польщі, ані в Україні.

Дискутуючи з доповідачем, *Влодзімеж Менджецький* (Інститут історії Польської академії наук) зосередив свою увагу на важливості деміфологізації подій 1920 р. та українсько-польських відносини того часу загалом. Власне, після підписання між УНР і державами Четверного союзу Брестського договору українське питання у загальноєвропейському вимірі перестало сприйматися як суто російська проблема. В.Менджецький закликав подивитися на альянс 1920 р. як на етап осмислення України в Польщі та Польщі – в Україні. Думку варшавського історика продовжив *Геннадій Корольов* (Інститут історії України НАН України), запропонувавши поглянути на Варшавський договір під кутом зору міжнародного права та деконструкції історіографічних міфів про «польський імперіалізм» і «більшовізацію» українських еліт у 1920 р. На його думку, це могло би змінити концептуальні перспективи з дослідження «сварок і війн пігмеїв» до війн та співробітництва нових націй у Центрально-Східній Європі.

У третій сесії *Ян Пісулінський* (Жешувський університет) детально розповів про роботу над фундаментальним джерельним виданням «Союз Пілсудський – Петлюра», яке щойно вийшло друком. З українського боку співредактором тому став *Віталій Скальський* (Інститут історії України НАН України). Збірник містить 121 документ. Це протоколи українсько-польських дипломатичних перемовин, звіти, доповіді, повідомлення преси в період із серпня 1919 по червень 1920 рр. Як зазначив доповідач, більшість матеріалів українського походження. Видання містить 22 раніше неопублікованих документи з польських та українських архівів. Крім того, до збірника включено досі невідомі історикам 2 рапорти розвідувального відділу Волинського фронту, які за незрозумілих обставин опинилися в колекції відділу історії воеводського комітету Польської об'єднаної робітничої партії у Жешуві, а після 1989 р. – у місцевому державному архіві. Я.Пісулінський зазначив, що цю публікацію ініціювала Українсько-Польська комісія дослідження взаємин 1917–1921 рр., вона стала можливою завдяки обговоренню концепції і структури, підбору документів й інших джерел під час трьох засідань комісії.

Леонід Зашкільняк (Львівський національний університет ім. І.Франка) як рецензент згаданого видання підкреслив його важливість для фахівців, широкого кола читачів, адже воно сприятиме спростуванню великої кількості стереотипів щодо Варшавського договору та змістить акценти дослідників і публіцистів із повторення тогочасних політизованих оцінок у більш широкий контекст. Л.Зашкільняк підкреслив, що у збірнику документів уперше цілісно представлено український погляд на союз із Польщею в усій різноманітності – від схвалення до огульної критики.

Другий рецензент – *Мирослав Шуміло* (Інститут національної пам'яті, Університет М.Кюрі-Склодовської) наголосив на якісному вступі до збірника, де представлено фаховий аналіз опублікованих матеріалів. Також було висловлено думку про доцільність продовження роботи над темою, зокрема на необхідності видання документів щодо реакції на Варшавський договір не лише польської та української політичних еліт, а і представників інших країн.

У підсумковій сесії *Ян Маліцький* презентував сигнальний примірник видання «Союз Пілсудський – Петлюра», розповівши про нюанси процесу його підготовки до друку й подякувавши за добру роботу редакторам збірника Я.Пісулінському та В.Скальському. Також Я.Маліцький відзначив, що у впливовій польській газеті «Жечпосполита» вийшов нарис Я.Пісулінського, присвячений С.Петлюрі та його політиці. Окрім того, у день проведення е-конференції в українському інтернет-виданні «Історична правда» з'явилася стаття В.Верстюка на тему Варшавського договору 1920 р., а в польській щоденній «Газеті виборчій» – інтерв'ю з Я.Я.Бруським.

У заключній дискусії основні доповідачі – *Ян Яцек Бруський* і *Владислав Верстюк* – відповіли на запитання учасників е-конференції, обговорили дискусійні аспекти Варшавського договору, а також перспективи проведення запланованого на цьогорічну осінь міжнародного наукового форуму, присвяченого українсько-польським відносинам у 1920 р.